

«Евразийский национальный
университет имени Л.Н.Гумилева»
Экономический факультет
Кафедра учет и анализа

ФГАОУ ВО «Российский
университет дружбы народов»
Экономический факультет
Кафедра бухгалтерского учета,
аудита и статистики

**«МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ УЧЕТА И АУДИТА:
КЛЮЧЕВЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ И НЮАНСЫ ПЕРЕХОДА В
УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ»**

**Сборник On-line Международной научно-практической
конференции 21 февраля 2025 года**

УДК 657(47+57)
ББК 65.053
П78

Рекомендовано к печати Ученым советом
Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева

Рецензент – PhD, доцент *Каршалова А.Д.*

Научные редакторы:

заведующая кафедрой учета и анализа ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, кандидат
экономических наук, ассоциированный профессор *Г.Д. Аманова*
PhD, и.о.доцент ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Жолаева М.А.
заведующая кафедрой бухгалтерского учета, аудита и статистики РУДН, кандидат
экономических наук, доцент *Л.Н. Сорокина*

П78 «Международные стандарты учета и аудита: практика применения в условиях цифровой экономики»: сборник статей
Международной научно-практической конференции. Астана, ЕНУ им
Л.Н.Гумилева, 2025. – 304 с.

ISBN 978 601 337 121 4

Сборник статей научно-исследовательских работ студентов, магистрантов, докторантов, профессорско-преподавательского состава по итогам Международной научно-практической конференции 21 февраля 2025 г.

Предназначен для широкого круга читателей.

Электронная версия материалов сборника размещается на сайте www.enu.kz

Сборник научных статей участников конференции подготовлен по материалам, представленным в электронном виде. Ответственность за содержание материалов несут авторы статей.

© Коллектив авторов, 2025
© ЕНУ имени Л.Н.Гумилева, 2025
© РУДН, 2025

ISBN 978 601 337 121 4

СОДЕРЖАНИЕ

Абдула-Заде Георгий Заурови., Петровская М.В. Новые аспекты налоговой среды 2025	6
Абдулина Мадина Ельнуровна Теория и практика применения ISSAI в системе Государственного аудита Республики Казахстан	10
Кумехов К.К., Шахарова А.Е., Абдулина М.Е. Теория и практика применения ISSAI в системе Государственного аудита Республики Казахстан	13
Айболатова Аяжан Айболатовна., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Интеграция корпоративного учета и анализа в процесс мониторинга и аудита госзакупок в Казахстане: вызовы и перспективы	16
Алайи Кибанду., Ольга Николаевна Протасова. Бухгалтерский учёт и аудит финансовых результатов в условиях цифровой трансформации	19
Алтынбек Айгерим Бакыткызы., Жаксыбеков Алишер Алматович. Новые направления в национальных стандартах учета и аудита в свете поддержке бизнеса в связи с пандемией	23
Антонов Даниил Евгеньевич, Влияние цифровой экономики на развитие методов бухгалтерского учёта	27
Асадилобеков Руслан Шодмонбекович., Мартынович Светлана Николаевна. Противодействие корпоротивной коррупции	30
Афонин С.Д, Абуева М.М. Востребованность профессии бухгалтера и аудиторов эпоху цифровизации	35
Ахмад Заки. Китайские инвестиции как ключевой фактор поддержки и развития российской экономики в условиях санкций Запада	38
Әнел-Ханым Сабитова., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Инструменты системы внутреннего контроля предприятий нефтедобывающей отрасли	42
Абуева Милана Магомед-Салиевна., Батжаргал Батцэцэг. Роль комплаенса и корпоративных расследований в противодействии корпоративным преступлениям	47
Балкунов Юрий Викторович, Петровская Мария Владимировна., Проблемы развития управленческого анализа в Российской Федерации	50
Бекмырзаев Алтынбек. Финансовые результаты деятельности организации и оценка эффективности их использования	57
Брук Юлия Михайловна. Налоговая реформа 2025 г. Не забываем «старые» налоговые льготы	60
Ван Линьжуй Тренды международного налогообложения и валютного контроля	64
Ветрова Алина Дмитриевна, Дуброва Марина Викторовна. Финансирование национального проекта «туризм и индустрия гостеприимства» за счет средств федерального бюджета	66
Волдохина Елизавета Александровна Концепция качества аудита: управление ключевыми элементами	70
Глушанков Кирилл Владимирович., Сорокина Лариса Николаевна. Капитализация затрат как способ завышения экономических результатов	75
Громова Ксения Алексеевна., Кумехов Константин Колумбиевич. Цифровизация, как предпосылка формирования новых учетных систем	78
Дикомбаева Каныкей Болотовна Пути эффективности использования собственного капитала	83
Егорова Валерия., Кошурко Владимир., Мартынович Светлана Николаевна. Появление ИИ в национальных стандартах учета и аудита в свете поддержки бизнеса	88
Журкин Даниил Владиславович. Интеграция искусственного интеллекта в аудит	92
Жолаева М.А. Развитие устойчивого развития в бухгалтерском учете - когнитивный	96

и концептуальный подходы	
Захарова Елизавета Юрьевна., Терентьева Татьяна Олеговна. Российские и международные стандарты учета издательской деятельности	101
Искакова Айгуль Болатбековна. Риск-ориентированный подход в системе управления охраной труда на предприятиях	106
Каирканова Зульфия Раисовна., Аманова Г. Data-mining и перспективы применения в аудите: вызовы и преимущества	109
Какен Алуа Азаткызы. Редомициляция компаний в международной практике: деофшоризация и декларирование зарубежных активов	115
Котов Егор Александрович оценка эффективности использования оборотных активов ОАО «РЖД»	119
Кыдырбек Айида Ердоскызы., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Современные цифровые инструменты для повышения качества аудита и выявления мошенничества: кейсы из Казахстана	122
Лай Тху Фыонг. Внедрение МСФО во Вьетнаме: анализ текущей ситуации	128
Маркарян Рубен Мкртичович. Развитие производства вина в Грузии: состояние, проблемы, перспективы	132
Мендыгалиева К.К ., Сорокина Л.Н. Большие данные во внутреннем контроле. Опыт и практические рекомендации	137
Менешова Айгерим Кадирбековна. Роль внутреннего аудита в предотвращении финансовых потерь компании	141
Мұратқызы Ә., Аманова Г.Д. Эволюция международных стандартов учета и аудита в цифровой экономике: конвергенция, риск-ориентированный подход, комплаенс-анализ и роль консолидированной отчетности	144
Владимир Викторович Набатчиков. ГИС-технологии на стыке рисков и возможностей: комплаенс, безопасность и инвестиции в эпоху данных	151
Омукеева Айдай. Анализ эффективности использования нематериальных активов	154
Першина Александра Денисовна., Сидоренко Евгения Олеговна., Неспанова Ирина Викторовна. Внутренний аудит: как достигать результатов и соблюдать баланс интересов	156
Петрунин Дмитрий Александрович Совершенствование прямого метода оценки налогового потенциала региона.	159
Петялина Анна Валентиновна. Типовые схемы и методы мошенничества	162
Потехина Елена Витальевна. Некоторые подходы к оценке инвестиционной привлекательности города Москвы	165
Рамазанова Аружан Куанышовна., Абуева Милана Магомед-Салиевна Манипуляции с финансовой отчетностью	169
Рыбалко Галина Николаевна, Дуброва Марина Викторовна. Развитие внутреннего туризма при реализации национальной цели «устойчивая и динамичная экономика»	172
Рысбек кызы Алия. Анализ эффективности использования основных средств	176
Адилбай Улпан., Сансызбай Аруна., Сағынбаева Алина., Сейтканова Саяна., Шынтас Гулсая. Тренды международного налогообложения и валютного контроля	179
Сериккали Сабит. Достижение высокого уровня прибыльности в амбидекстрии управленческого учета	183
Темфак Джиоги Ален., Петровская Мария Владимировна. Инвестиционная привлекательность компании Камеруна	190
Шамшетов Ербол Бахадурулы., Рыскелдиева Дильназ Талғатбекқызы. Риск ориентированный подход в аудите	193
Шапакова Роза. Оценка платежеспособности предприятия и способы ее обеспечения	196
Magzumova Ayaulym Kazhibekovna., Shakirova Moldir Bolatovna., Abdullina Medina Erzhanovna. Tax exemptions and incentives in developed countries	199

Amankossova Danagul., Nurkasheva N. S. Innovative approaches to financial stability analysis: the role of artificial intelligence, big data and blockchain in modern conditions	203
Bekenova Adiya Kairatova. Automation of accounting	209
Oryntay Aidana Kairatbekkyzy, Pirim Amina Ayankyzy, Sukhankulov Arman Karimovich. Identifying and mitigating fraud risks to improve business integrity and investment attractiveness	214
Popov Georgii Evgenievich. Assessment of investment attractiveness of seaside districts of the Kaliningrad Oblast	219
Hakimova Malika Rahim qizi., Ochilov Ilyos Keldiyorovich. Improving cost accounting and product costing	223
Айсаева Үміт Орысбайқызы., Кайранбеков Бауржан Окташевич Коммерциялық емес ұйымдардағы гранттарды есепке алу: тәуекелдер және оларды басқару	227
Ахибова Айнұр Кинабекқызы., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Қазақстандағы сауда ұйымдарының экспорттық-импорттық операцияларын автоматтандырудың тиімділігі	232
Алшынова Шұғыла Нұрболқызы., Кажмухаметова А.А.Қаржылық есептіліктің халықаралық стандартына сәйкес бірлескен кәсіпкерліктің ерекшеліктері	236
Жанат Жанерке Мұратқызы., Кажмухаметова А.А. 16 (IFRS) Қаржылық есептіліктің халықаралық стандартына сәйкес жалдау есебінің ерекшеліктері	241
Ибраева Анель Батырбекқызы., Акимова Бибигуль Жармухаметовна. Қазақстан Республикасындағы бюджеттік мекемелерді қаржыландыру: күйі мен мәселелері	245
Куанышова Асем Жаксыбаевна., Кайранбеков Бауржан Окташевич. Ішкі бақылау жүйесі және оның ұйымның басқару үрдісіне енгізу қажеттілігі	251
Нұржан Лейла Нұртілеуқызы., Кайранбеков Бауржан Окташевич. Кәсіпорынның тәуекелдерді басқару жүйесіндегі басқарушылық талдау	256
Орынбасар Шұға Нұрғалиқызы. Бағамдық айырмашылықтардың бухгалтерлік есептегі ролі	262
Рамазанова Мадина Алтынбековна., Садуакасова Кунсулу Жылкайдаровна Агротехсервис компанияларында Direct costing жүйесінде шығындарды есепке алу	267
Сарман Айнұр Болысбайқызы., Кайранбеков Бауржан Окташевич. Цифрлық экономика дәуіріндегі қаржылық және басқарушылық есептің өзара байланысы	275
Сұлтанова Балнұр Абылайқызы, Садуакасова К.Ж.Көтерме саудада тауарлардың түсуін және өткізілуін есепке алуды ұйымдастыру	281
Тілеухан Гүлзат Серікханқызы. Кірістер мен шығыстарды сызықтық емес бюджеттеу	286
Узбаканова Шынар Берикхановна. Өнеркәсіптік экологиялық инновациялар кәсіпорындар жетістік факторы ретінде қоғамның теңгерімді дамуы	291
Хабибулла Нұрилла Тұрланқызы. Импорттық тауарлардың өзіндік құнын есепке алу әдістемесі	296
Айболатова Аяжан Айболатовна.,Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Цифровизация государственной системы закупок: путь к устойчивому и экологически безопасному развитию в Казахстане	300
Parmanova Faina.. Nurkasheva N. S.Accounts payable of the organization in conditions of instability of the economy methodological foundations of management and analysis	304

Қаржылық есептіліктің халықаралық стандартына сәйкес бірлескен кәсіпкерліктің ерекшеліктері

Алишинова Шұғыла Нұрболқызы

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

«Есеп және аудит» БББ 3 курс студенті, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі: э.ғ.к. Казмұхаметова А.А.

Аннотация. Мақалада Қаржылық есептілік халықаралық стандарттарына сәйкес бірлескен кәсіпкерліктің ерекшеліктері, негізгі қағидалары, оны есептілікте қолданудың тәсілдері және оның халықаралық қаржылық есептіліктегі орны туралы баяндалады. Стандарттың дұрыс қолданылуы қаржылық есептіліктің сапасын жақсартып, ұйымдардың қаржылық жағдайын нақты әрі ашық көрсетуге мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: стандарт, бірлескен кәсіпкерлік, бірлескен қадағалауды, есеп қағидалары, шешім қабылдау, міндеттемелердің бөлісуі, қаржылық нәтижелердің бөлінуі.

Features of joint activities in accordance with the International Financial Reporting Standard

Alshinova Shuqyla Nurbolovna

Eurasian National University named after L. N. Gumilev

3rd year student of "Accounting and Auditing" EP, Kazakhstan

Research supervisor: c.e.s. Kazmukhametova A.A.

Annotation. The article describes the features, basic principles of joint activities in accordance with International Financial Reporting Standards, ways of its application in reporting and its place in international financial statements. The correct application of the standard will improve the quality of financial statements and make it possible to clearly and transparently reflect the financial condition of organizations.

Keywords: standard, joint entrepreneurship, joint supervision, accounting principles, decision-making, sharing of obligations, distribution of financial results.

Бірлескен кәсіпорын деп қызметті бірлесіп бақылайтын тараптардың қызметтің таза активтеріне құқықтарының болуын көздейтін бірлескен кәсіпкерлікті айтылады. Мұндай тараптар бірлескен кәсіпорынның қатысушылары деп аталады. Бірлескен кәсіпкерлік - бұл екі немесе одан да көп тараптармен бірлесе бақыланатын қызмет. Бірлескен кәсіпкерліктің ерекшеліктері 11 (IFRS) Қаржы есептілігінің халықаралық стандартында қарастырылған. Аталған стандартта бірлескен қадағалауға анықтама беріп, өзінің құқықтары мен міндеттемелерін бағалай отырып бірлескен қызметке мүшесі болып саналатын кәсіпорыннан, оның түрін белгілеуді талап етеді.

Бірлескен кәсіпкерліктің ерекшеліктері мынадай:

- тараптар келісімшарттық келісімдер арқылы байланысқан,
- келісімшарттық келісімдер бойынша жоғарыда көрсетілген екі немесе одан да көп қызмет бойынша бірлесіп бақыланатын тарапты ұсынады [1].

Бірлескен қадағалау бұл - келісімшартқа сәйкес екі тарап арасындағы бөлінген қадағалау, яғни бірлескен қадағалауды жүзеге асыратын маңызды қызметке қатысты шешім қабылданғанда екі тараптан бірауызды келісімді талап еткен кезде ғана бірлескен қадағалау орын ала алады.

Қызметтің тарабы болып саналатын кәсіпорын тараптар арасындағы келісімшарттық келісім барлық тараптар үшін немесе қандай да бір топ тараптары үшін бірлескен қызметке ұжымдық қадағалау жасайтындығын анықтап алуы тиіс. Барлық тараптар немесе тараптар тобы бірлескен қызметке ұжымдық қадағалауды жүзеге асырады, егер олар бірлескен қызметтің (яғни маңызды қызметтің) кірісіне айтарлықтай әсер ететін қызметті басқаруда хабар бере отырып әрекет етуі тиіс.

Егер барлық кәсіпкерлер немесе кәсіпкерлердің тобы бірлескен қызметке ұжымдық қадағалауды жүзеге асыратын болған жағдайда, бірлескен қадағалау тек маңызды қызмет туралы шешім бірлескен қызметке ұжымдық қадағалауды жүзеге асыратын кәсіпкерлердің бірауызды келісімін талап еткен жағдайда жүзеге асады.

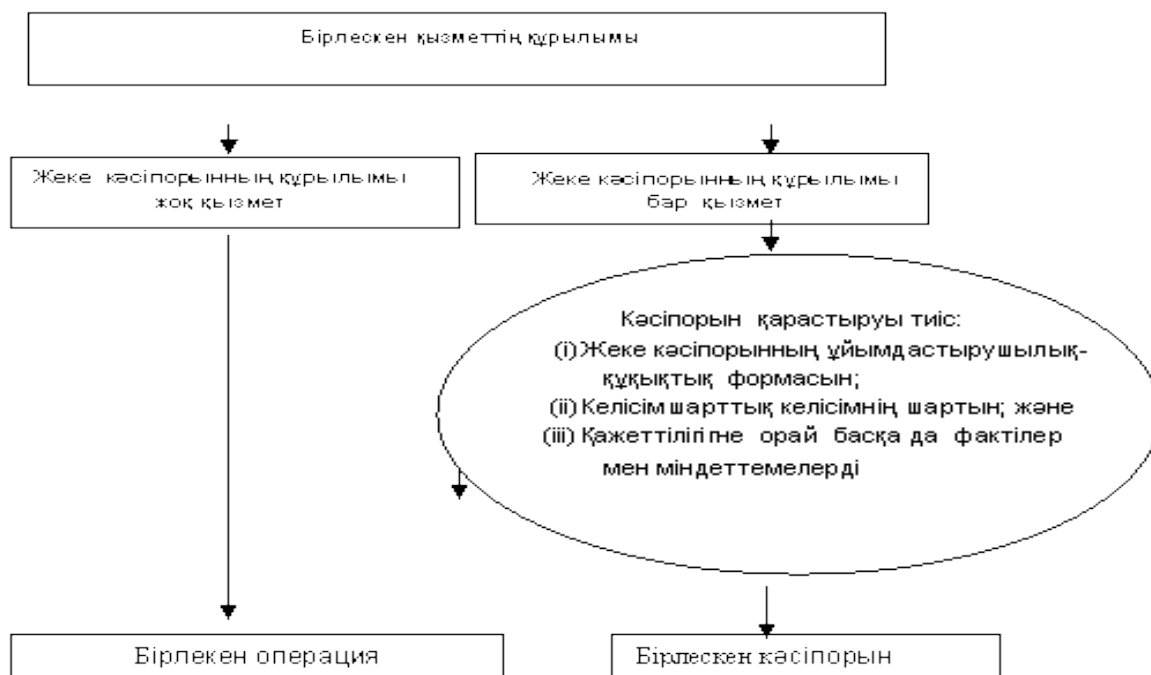
Бірлескен қызметте бірлескен кәсіпкердің ешқайсысы қызметке бір жақтық тәртіпте қадағалауды жүзеге асырмайды. Бірлескен қадағалауға қатысуға құқығы бар тарап қызметке

қадағалауды жүзеге асыруда кез келген басқа кәсіпкерлерге немесе тарап топтарына кедергі келтіре алады.

Егер кәсіпкерлердің барлығында бірдей мұндай қызметке бірлескен қадағалауы болмаған жағдайда да бірлескен қызмет болуы мүмкін. Аталған стандарт бірлескен қызметке бірлескен қадағалауға иелік ететін кәсіпкерлердің және бірлескен қызметке қатысатын, бірақ бірлескен қадағалауға иелік етпейтін кәсіпкерлердің айырмашылығын анықтайды (бірлескен операцияға мүшесілар немесе бірлескен кәсіпорынға мүшесілар).

Бірлескен қадағалау қызметіне барлық тараптар немесе топ тараптары бірлескен қадағалауға ие болатындығын болмайтындығын бағалау үшін, кәсіпорын пайымдаулар шығаруы қажет. Кәсіпорын бұл бағалауды барлық фактілер мен жағдайларды қарастыра отырып жасауы қажет [2].

Фактілер мен жағдайлар өзгерген жағдайда кәсіпорынбірлескен қызметтегі бірлескен қадағалаудың барына қайта бағалау жасауы тиіс (сурет1).

Сурет 1-Бірлескен қызметтің құрылымы

Ескерту- [2]дереккөзінің негізінде жасалды

Бірлескен қадағалаудың болуын бағалау үшін негізгі критерийлер:

Тараптардың басқаруға бірдей қатысуы

Бірлескен қадағалау жағдайында барлық тараптар басқаруда бірдей құқықтарға ие болуы керек. Басқару шешімдерін қабылдауда әрбір тараптың рөлі бірдей болуы тиіс. Бұл, мысалы, жарғы немесе келісімшарт негізінде бірлескен басқару немесе бірлескен шешімдер қабылдау арқылы жүзеге асады.

Құқықтар мен міндеттемелердің бөлісуі

Бірлескен қадағалаудың болуын бағалау кезінде тараптардың арасында құқытар мен міндеттемелердің нақты бөлінуі өте маңызды. Барлық мүшесілар өздерінің үлестеріне пропорционалды түрде барлық шешімдерге, сондай-ақ пайда мен шығынға жауапты болуы керек.

Қаржылық нәтижелер мен ресурстарды ортақ пайдалану

Бірлескен қадағалауды бағалау кезінде тараптардың өздерінің қаржылық нәтижелерін ортақ пайдаланатындығын тексеру керек. Бұл ресурстарды бірлесіп пайдалануды, кіріс пен шығындарды бөлісуді, сондай-ақ активтер мен міндеттемелерді бірлесе басқаруды қамтиды.

Тараптар арасындағы келісімдер

Бірлескен қадағалау тек келісімдер арқылы қалыптасады. Осы келісімдерде тараптардың ортақ шешім қабылдау мүмкіндігі, ресурстарды бөлу және қаржылық есептілікті ұйымдастыру

туралы келісімдер болуы тиіс. Бұл келісімдер көбінесе заңды түрде рәсімделеді, мысалы, бірлескен кәсіпорындардың құрылтай құжаттарында.

Мүшесілардың шешімдер қабылдауға әсері

Егер бір тараптың шешім қабылдау процесінде толық қадағалау құқығы болса, онда бұл бірлескен қадағалауды білдірмейді. Әрбір тараптың шешімдерге тең қатысуы қажет.

Бірлескен қадағалаудың болуын бағалау әдістері

Бірлескен қадағалауды бағалау үшін келесі әдістер мен қадамдарды орындау қажет:

1. Құқықтық құжаттарды талдау

Бірлескен қызмет құруға қатысты барлық құқықтық құжаттарды (жарғы, келісімшарттар, құрылтай құжаттары) мұқият талдау қажет. Бұл құжаттар тараптардың басқаруға қатысуы мен қадағалаудың шарттарын анықтайды. Мысалы, бірлескен кәсіпорындар мен бірлескен операциялардағы қатысу үлестерін, шешім қабылдау процесін және қаржылық нәтижелердің бөлінуін көрсететін ережелерді қарау.

2. Шешім қабылдау процесін зерттеу

Тараптардың бірлесіп басқаруға қатысу дәрежесін бағалау үшін шешім қабылдау процесін зерттеу қажет. Егер барлық тараптар келісілген шешімдерді қабылдайтын болса, онда бірлескен қадағалау бар деп айтуға болады. Бұл жерде шешім қабылдаудағы тең құқықтылық және барлық тараптардың қатысуы маңызды.

3. Қаржылық нәтижелердің бөлінуі

Қаржылық нәтижелердің, яғни табыс пен шығындардың, активтер мен міндеттемелердің қалай бөлінетінін бағалау қажет. Егер барлық тараптар ортақ кіріс пен шығынды бөлісетін болса, онда бұл бірлескен қадағалаудың бар екенін көрсетеді.

4. Жобаларды немесе операцияларды жүзеге асырудағы ортақ міндеттемелерді бағалау [3].

Бірлескен қадағалауды бағалағанда, бірлескен кәсіпорынның немесе операциялардың міндеттемелерін қалай орындап жатқанын қарастыру керек. Егер барлық тараптар ортақ жауапкершілікті сезінсе, онда бірлескен қадағалау бар деп есептеледі.

Бірлескен қызметтің түрлері

Кәсіпорын өзі мүшесісы болып табылатын бірлескен қызметтің түрін белгілеуі тиіс. Бірлескен қызметті бірлескен операция және бірлескен кәсіпорын ретінде жіктеу бірлескен қызметтің активтері мен міндеттемелеріне байланысты болады.

Бірлескен операция- қызметке бірлескен қадағалауға иелік ететін кәсіпкерлерде қызметпен байланысты активтерге құқығы мен міндеттемелер бойынша жауапкершіліктің болуын болжайтын бірлескен қызмет. Мұндай тараптар бірлескен операцияның мүшесісы болып аталады.

Бірлескен операциялардың есептілігі

Бірлескен операциялар кезінде әрбір тарап өзінің активтері мен міндеттемелерін жеке есепке алады. Мұнда әрбір мүшесі өз шығындарын, пайдасын және қаржылық нәтижелерін жеке түрде есептейді. Сонымен қатар, бірлескен операцияларға мүшесілардың әрқайсысы өз тарапынан қадағалауды қамтамасыз етеді. Бұл әдіс «пропорционалды консолидация» деп аталады, яғни әрбір мүшесі өз үлесін есепке ала отырып, қаржылық нәтижелерді көрсетеді.

Бірлескен кәсіпорын- қызметке бірлескен қадағалауды иелік ететін кәсіпорындарда қызметтердің таза активтеріне құқығы болуын болжайтын бірлескен қызмет. Мұндай тараптар бірлескен кәсіпорынның мүшесісы болып аталады.

Бірлескен кәсіпорынның есептілігі

Бірлескен кәсіпорын жағдайында әрбір мүшесі өз үлесін мүшесіның пайдасына немесе шығындарына сәйкес көрсетеді. Әрбір тарап қаржылық есептілікте өзінің үлесін көрсетеді, және ол капиталға немесе пайдаға қатысты есептеме береді. Бұл әдіс «тәуелді үлес» (equity method) деп аталады, және ол активтер мен міндеттемелердің ортақ көлеміне емес, тек мүшесіның нақты үлесіне қатысты.

Бірлескен қызметтің бірлескен операция немесе бірлескен кәсіпорын болып табылатынын белгілеу үшін, кәсіпорын пайымдаулар шығаруы тиіс. Кәсіпорын мұндай қызметпен туындайтын өзінің құқықтары мен міндеттемелерін қарастыра отырып, өзі мүшесісы болып табылатын бірлескен қызметтің түрін белгілеуі тиіс. Кәсіпорын өзінің құқықтары мен міндеттемелерін бірлескен қызметтің құрылымы мен ұйымдастырушылық-құқықтық формаларын, келісімшарттық келісімдер аясында тараптар арасында келісілген жағдайлар және қажеттілігіне орай басқа да факторлар мен міндеттемелерді талдау көмегі арқылы бағалайды [4].

Кейде тараптар шектікелісімдерге байланысты қызметтің бір немесе бірнеше түрін жүргізуге қатысты жалпы келісімшарттық шарттарды анықтайды. Шектікелісімдер келісімнің бөлігі болып табылатын қызметтің белгілі бір түрлерін жүзеге асыру үшін тараптардың бірлескен қызметтің әртүрлі формаларын бекітетінін қарастыруы мүмкін. Шекті келісімдер келісімнің бөлігі болып табылатын қызметтің белгілі бір түрін жүзеге асыру үшін тараптар бірлескен қызметтің әртүрлі формаларын ұйымдастыратынын қарастыруы мүмкін. Егер қапталды келісім тәртібімен жүретін қызметтің әртүрлі түрін жүзеге асыруда пайда болған кәсіпкерлердің құқықтары мен міндеттері ерекшеленетін болса, мұндай бірлескен қызмет бір ғана қапталды келісіммен байланысты екеніне қарамастан әртүрлі болуы мүмкін. Мұндай бірлескен қызмет сол және басқа да шекті келісімдерге байланысты болғанына қарамастан, ол шекті келісімдермен реттелетін қызметтің әртүрлі түрлерін жүзеге асыру кезінде туындайтын тараптардың құқықтары мен міндеттемелері ерекшеленетін болса, ол әртүрлі түрлерден болуы мүмкін.

Кәсіпорын фактілер мен жағдайлар өзгерген жағдайда өзі мүшесі болып табылатын бірлескен қызметтің түрін қайта бағалауы тиіс (кесте 1).

Кесте 1 – Бірлескен кәсіпорынмен бірлескен операциялардың ерекшелігі

Көрсеткіш	Бірлескен кәсіпорын (Joint Venture)	Бірлескен операциялар (Joint Operations)
Мүшесілардың қатысу үлесі	Инвестиция үлесі арқылы анықталады (мысалы, 50% и 50%)	Әрбір мүшесінің өз үлесі бар, бірақ есептелген активтер мен міндеттемелер бойынша бөлу жоқ
Қаржылық есеп жүргізу әдісі	«Тәуелді үлес» әдісі (Equity Method) — мүшесі өз үлесін капиталдағы үлес ретінде көрсетеді	Пропорционалды консолидация әдісі — мүшесі жеке есеп жүргізеді, өз активтерін, міндеттемелерін және пайдасын көрсетеді
Қаржылық есеп көрсетілген үлес	Компанияның қаржылық есептілігіне тек мүшесінің үлесі енгізіледі	Әрбір мүшесі өз активтерін, міндеттемелерін және нәтижелерін жеке көрсетеді
Мүшесілардың жауапкершілігі	Ортақ жауапкершілік, бірақ қаржылық міндеттемелер тек мүшесінің үлесіне сәйкес анықталады	Әр мүшесі өз міндеттемелеріне толық жауап береді
Табыстың есептелуі	Табыс ортақ, бірлескен кәсіпорынның табысы ретінде есептеледі	Табыс мүшесілардың өздері атқарған операцияларға сәйкес есептеледі
Ескерту - [4], [5] дереккөздерінен алынған		

11 ҚЕХС бойынша бірлескен кәсіпкерліктің қаржылық есептілігі келесі ережелерге негізделеді:

Бірлескен кәсіпорын: Компания өзінің инвестициясын меншікті үлес ретінде есептейді. Бұл үлестің көрсеткіші өзінің қатысу үлесіне пропорционалды түрде есептеледі.

Бірлескен операциялар: Мұнда әрбір мүшесі өз пайдасын, шығындарын және активтерін есептеуде өзінің үлесін көрсетеді.

ҚЕХС бойынша бірлескен қызметтердің есептілігі әртүрлі қатысу үлестерін, қаржылық есеп жүргізу әдістерін және жауапкершілік бөлінісін анықтайды. Осы стандарттарға сай, кәсіпорындар өздерінің бірлескен кәсіпорындары мен операцияларында қаржылық нәтижелерді есептеуде арнайы әдістерді қолдануы тиіс. Кесте мен диаграммалар бұл ережелерді түсінікті әрі көрнекі түрде көрсету үшін ұсынылды.

Қорытындылай келе, ҚЕХС 11 көбінесе құрылыс және ұзақ мерзімді жобалар бойынша келісім-шарттардың қаржылық есептілігін дұрыс жүргізуді қамтамасыз етеді. Бұл стандарт ұйымдарға табыс пен шығындарды танудың әдістерін ұсынып, қаржылық есептіліктің дәлдігі мен түсініктілігін арттырады. Қаржы есептілігінің халықаралық стандартының негізгі мақсаттары - құрылыс жобаларының орындалуы туралы нақты ақпарат беру және инвестициялық шешімдер қабылдауға қажетті деректерді ұсыну. Осы стандарт халықаралық қаржылық есептілік жүйесіне

енгізілген маңызды стандарт болып табылады және оны дұрыс қолдану қаржылық есептіліктің сапасын жақсартуға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттары (IFRS) ресми сайты: <https://www.ifrs.org>
2. Акимова Б.Ж., Сапарбаева С.С., Аленова Б.Л., Аханова Н.Е. Қаржылық есеп II. Оқу құралы.- Алматы. Экономика, 2016. – 261б.
3. 11 (IFRS) ҚЕХС «Бірлескен кәсіпкерлік» //online.zakon.kz/
4. Тулешова Г.К., Акимова Б.Ж., Сапарбаева С.С. Ілгерілемелі қаржылық есеп: Оқу құралы. - Алматы: Экономика, 2017. – 232 б.
5. Кужукеева К.М, Байкадамов Н.Т., Абжанова А.К. Қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттары: Оқу әдістемелік құралы/ К.Кужукеева, Н. Байкадамов, А. Абжанова. – Қостанай: А.Байтұрсынұлы атындағы ҚРҰ, 2024. - 125 б.